Основанъ 1916 г. София, 2 юний 1926 год. Цена 5 лева Брой 30

БОТЕВЪ БРОЙ

ВЕСТНИКЪ НА ВЕСТНИЦИТѢ

ИЗДАНИЕ
на Дружеството
на столичнитѣ
журналисти

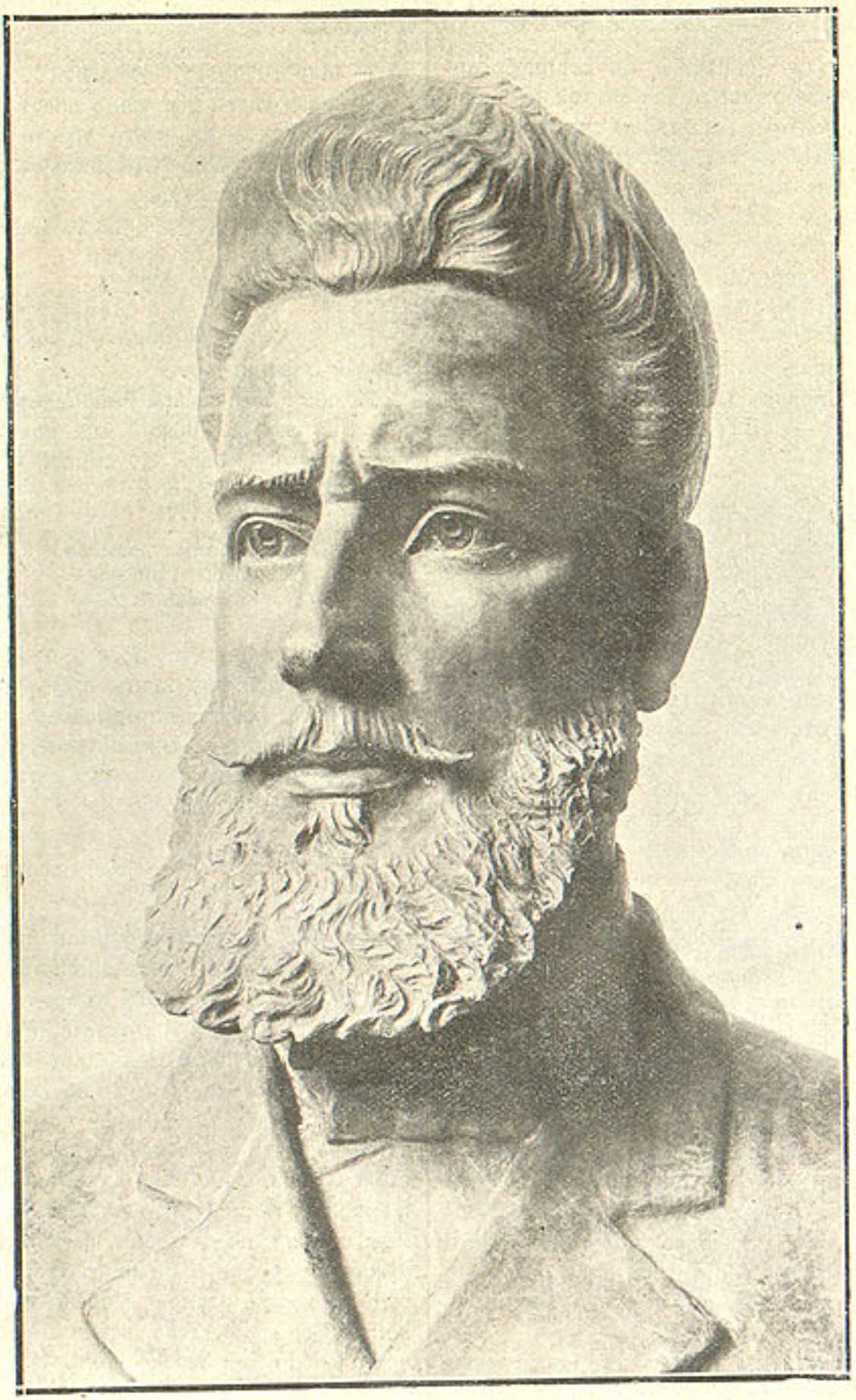

БЮСТА НА ХРИСТО БОТЙОВЪ
От Андрей Николовъ

Моменти въ развитието на Ботйовия поетически езикъ

Еволюцията на Ботевия езикъ разкрива нѣкои интересни моменти отъ развитието и на Ботевата личность. Изпърво въ езика на Ботева има много школски елементи, много книжность, както въ вида и гласежа на формитѣ, така и въ строежа на самата речь. Той пише: нетрьпеніе, чякахъ, сльзы, надѣя сѫ, свршіѫ за меня и др. (срв. „Избрани съчинения", стр. 146—147). Изобщо отначало Ботевъ ни се представя като прилеженъ ученикъ, който въ езика си отразява всичката своя школска ученость.

Но още тукъ се вижда, че школскитѣ постижения въ езика не му стигатъ, за да може да развие напълно и да нареди своята речь. Изразътъ му се прекѫсва преди да завърши и да се закрѫгли мисъльта. Презъ усилията да си служи коректно съ езика, на който го е учило училището въ Калоферъ, пробива по-лекото, по-достѫпното изказване съ формитѣ на народния езикъ — родния калоферски говоръ. Народното въ този етапъ отъ развитието на Ботевия езикъ избива несъзнателно; то идва поради непълното овладяване на школското и поради неговата недостатъчность да изрази напълно исканото. Всичко това можемъ да наблюдаваме въ найранното писмо на Ботева, датирано отъ Одеса на 16 ноемврий 1863 год.

По нататъкъ общата еволюция на Ботева като личность. както и основитѣ, върху които се слага и изработва тя, намиратъ своя изразъ и въ неговия езикъ, и предимно въ езика на неговитѣ стихотворения. Идеологията, що изработва подъ влияние на найкрайна свободолюбива и революционна Русия, приложена къмъ изискванията на българския животъ тогава, насочва Ботева къмъ народа всрѣдъ емиграцията и къмъ ценноститѣ, които той е създалъ. Въ руската литература Ботевъ вижда какъ ярко се очертава тенденцията на народнишкитѣ писатели, които внасятъ народа въ художествената литература срещу барскитѣ, интелигентскитѣ и тукъ-таме крепостнически образи и типове на нейнитѣ първенци, Самъ Ботевъ попада всрѣдъ народната маса, движи се всрѣдъ нея. Въ неговия езикъ отъ това време вече ясно можемъ да видимъ, че народниятъ елементъ се засилва все повече за смѣтка на книжния, школския. Формитѣ на последния рѣдѣятъ, изчезватъ; книжниятъ изговоръ—сѫщо. Вмѣсто всичко това се явяватъ форми и изговоръ въ онзи видъ, въ какъвто ги е изработила народната речь И преди всичко родниятъ говоръ на Ботева. Този моментъ отъ развитието на Ботевия езикъ — на първо мѣсто поетическия въ неговитѣ стихотворения—найясно може да се следи въ първия вестникъ на Ботева — „Дума на българскитѣ емигранти" (Браила, 1871 г.). Достатъчно е въ това отношение само да се спремъ на езика на „Хайдути" по „Дума" (Избр. съч., 192—195), за да укажемъ на диалектичностьта въ изговора на редъ думи: страшанъ хайдутинъ, юнаци по планини-ти, какви е дяца раждала, тѣгло сюрмашко, сюрмаси, за свой-ти си кахѫри, гласъ мѣдянъ загорски.. не трѫпи, ѣсянъ гласъ, овчарь го дади, що ма си, майко, продала (въ този редъ: ма си), бѫржи, рѫда и мн. др.

Между това, въ общото движение на формиращия се книжовенъ нашъ езикъ, въ пъстротата на борещитѣ се за надмощие форми, спонтанно се извършва единъ подборъ по звукове, форми, изговоръ, изрази и езикови постройки, които лека-полека ще се наложатъ и установятъ като книжовни. Тъкмо такива се явяватъ голѣмото множество отъ народнитѣ форми въ Ботевитѣ стихотворения.

Народното е тъй жизнено и буйно, че се налага на нашитѣ поети до освобождението — на Петко Р. Славейковъ, на Чинтулова и Ботева — съ редъ свои прояви въ поетическитѣ създания на нашия народъ: съ изразнитѣ поетически срѣдства, съ сюжети, образи, стихъ и др. И езикътъ на Ботева въ стихотворенията му отразява и изразява общата тенденция въ живота и развоя на нашия поетически езикъ тогава, що се отнася до външната страна на неговитѣ форми и постройки: не възкръсване стари форми, не създаване нови, а издигане наличното и живото въ народния езикъ. Ковани думи и форми — и особено по чужди образци — въ езика на Ботевитѣ стихотворения нѣма. Ботевъ борави съ наличното въ народния езикъ, съ неговитѣ форми, думи, постройки. Така, този езикъ редовно различава винит. форма — на *а* — въ личнитѣ и деятелни имена м. р. ед. ч.: И кога, майко, пораснатъ, като брата си ще станатъ; но кат'видѣ той Дойчина...; че той батя ти измами.

Въ своя езикъ Ботевъ внася думи, изрази и съчетания въ онзи видъ, въ какъвто ги познава народътъ въ известни покрайнини. Той редовно поставя мѣст. форма „ме" (у него тя редовно гласи „ма") предъ глагола въ изрази като: Га ма си, майко, родила.., що ма си, майко, продала?... Много е обикновена у него формата: сюрмахъ, сюрмашки... и т. н.

Отъ тамъ у него идва честиятъ dativos ethicus: Дълбоко ще ми въздъхнатъ; ти си ми, синко, едничъкъ..; кой гласъ ще ми викне, запѣе?, за да предаде всичката онази нѣжность и грация на чувството, които съ отдѣлна дума не могатъ се предаде.

Народното въ езика на Ботевитѣ стихотворения не бива засѣнчено или отмѣстено отъ диалекти, както туй твърде силно полъхва при Каравелова. Защото изворътъ, отъ който Ботевъ черпи за своя езикъ, не се ограничава само съ нѣкой отдѣленъ говоръ, въ случая родния. Въ годинитѣ на своята най-усилена поетична дейность и продукция Ботевъ попада въ недрата на широката наша емиграция въ Ромъния; а нейниятъ езикъ е отгласялъ най разнообразнитѣ особености и преливи на речьта отъ всички краища на нашата земя Тукъ е имало сравнително жива книга, изразъ и плодъ на сѫщо такъвъ интелектуаленъ животъ; а съ тѣхъ е свързана и живата работа за книжовна и, по-специално, поетическа речь.. Всрѣдъ тази маса, свързанъ съ тая жива работа, Ботевъ усвоява отъ езика ѝ редъ форми, които можемъ да следимъ въ неговитѣ стихотворения. Въ тѣхъ наблюдаваме следното: *нѣколко форми за едно значение...* Така, у Ботевъ срещаме: мале, майко, майнольо — зват пад.; брате, братко, сиромахъ покрай сюрмахъ, куршумъ и свинецъ, край и конецъ и мн. др... Съ тѣхъ той си служи найсвободно, като е доловилъ тѣхната душа, тѣхния духъ и чаръ, тѣхната мелодия и ритъмъ. Употрѣбя ги въ различни случаи и съ най-различни цели. Или за да натъкми рима: а сабя ги свива на вѣнецъ .. и пищи въ тѣхъ зърно отъ свинецъ; сѫщата рима въ края на „Борба"; но: Съсъ куршумъ да го поздравятъ. Глупеца вредомъ всѣки почита: „Богатъ е", казва, па го не пита; и: Свѣтътъ привикналъ хомотъ да влачи, тиранство и зло и до днесъ тачи... Или, за да натъкми сричкитѣ въ стиха: Умрѣ, сиромахъ, за правда и: Или пъкъ клети сюрмаси? Или пъкъ, за да нюансира значението, да придаде колоритность на своята речь, за да попълни обрисовката на образа и др. т.: Речи тамо: „Богъ да прости" и: Пиени тамъ — тѣ пѣсни пѣятъ... Чавдарова майка говори на своя ненагледникъ: „Татко ти й снощи доходялъ за тебе, синко, да пита"... а въ „Неи" Ботевъ казва: Питашъ ме, защо съмъ азъ дохождалъ нощя у васъ... Въ всички тѣзи случаи формата не бива насилена и пожертвувана за нѣкой другъ моментъ въ стиха или израза, напр. на римата, на сричкитѣ въ стиха и др. т., а се явява въ своя естественъ видъ — народенъ или установяващъ се книжовенъ. Това свободно боравене съ различнитѣ форми разнообрази Ботевата поетична речь, прави я богата и изразителна. Народното и установяващето се книжовно сѫ така преплетени и хармонично съчетани въ нея, така се съгласуватъ, че даватъ да се чувствува живо пулсътъ и дъхътъ на единъ езикъ, изцѣло израсълъ върху почвата на народната речь, пропитъ отъ нейния духъ, отъ нейната душа. Отдѣлнитѣ старинни или чужди форми, които попадатъ въ този езикъ, биватъ погълнати отъ общия му духъ, отъ народната му душа.

Емоционалното съдържание, изобразителната сила на Ботевитѣ стихотворения се криятъ колкото въ употрѣбянитѣ отъ поета художествени изразни срѣдства, толкова и въ онѣзи нѣжни преливи, които речьта постига и крие като организирана постройка. И тази постройка, изцѣло изградена върху яки народни основи. се отличава съ своята естественость и свобода. Последната понѣкога стига до тамъ, че дори може да отмѣсти синтактичното значение на думата въ израза.

Служейки си съ наличното въ езика, Ботевъ работи върху него, та го оживѣва, опоетичва. То се попълня, обогатява... Тази негова работа и нейнитѣ постижения се изграждатъ главно върху идейното и емоционално съдържание на Ботевата поезия, върху нейната искреность и художествена сила. Дори отдѣлни изрази, взети въ онзи видъ, въ какъвто ги знае народната пѣсень, попаднали въ общата идейно-емоционална и изобразителна стихия на цѣлото, се чувствуватъ попълнени, обогатени. Зелената трева и студената вода оживѣватъ въ блѣсъка на вечерната картина на „Живъ е той". „Зелената трева" тамъ е сочна и свежа, „студената вода" е и живителна... Думитѣ „писано още шарено" въ „Хайдути" отлъхватъ страстностьта и безнадеждностьта на майчината любовь...

Ботевъ пѣе най-вече съ онова, що е билъ създалъ народътъ въ своя езикъ. Последниятъ е представялъ за поезията още целина. Неговитѣ форми още не сѫ били живѣли въ езика на художествената лична поезия, едва току що сѫ били събудени за нейния животъ

Въ своята поезия Ботевъ изнася онази мощь въ изобразяване, емоция и музика, що е таилъ въ своитѣ недра езика на народа. Ботевъ е неговъ майсторъ. Издига го въ шеметни висини и го направя сгоденъ, за да създаде и изрази високи мисли, благородни, горещи и буйни чувства. Боравейки съ създаденото до него въ езика, поетътъ насочва своя погледъ напредъ; натамъ насочва той и развитието на този езикъ, като ясно указва и пѫтя, по който, само ако върви, може да даде ценни постижения. Този пѫть е: съчетаване на създаденото отъ колектива съ творчеството на таланта.

И въ работата въ областьта на езика и въ нейнитѣ постижения Ботевъ разкрива два момента на своята личность: демократътъ и творецътъ. Първиятъ у него го кара да цени и обича онова, що е създалъ колективътъ, а вториятъ — да го претвори, издигне, да посочи пѫтя на развитието и бѫдещето...

Ив. Хаджовъ.

Младъ е, неопитенъ е, но тоя човѣкъ е гений.

Л. Каравеловъ за Ботевъ.